

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**STEREOTIPI STUDENATA PSIHOLOGIJE O PSIHOLOZIMA KOJI RADE U
RAZLIČITIM PODRUČJIMA I NJIHOVA POVEZANOST S OSOBNIM
PROFESIONALNIM INTERESIMA**

Diplomski rad

Mia Milić

Mentor: Prof. dr. sc. Dinka Čorkalo Biruški

Zagreb, 2018.

Sadržaj

Uvod	1
Teorijske orijentacije, vrijednosti i osobine psihologa	1
Profesionalni interesi studenata psihologije.....	2
Stereotipi	4
Mjerenje stereotipa	6
Opći okvir istraživanja	7
Cilj, problemi i hipoteze istraživanja.....	10
Metoda	11
Postupak.....	11
Sudionici	11
Instrumenti	12
Rezultati.....	14
Procjena poželjnosti različitih osobina psihologa.....	14
Povezanost između poželjnosti osobina u željenom području rada i procjene vlastitih osobina	19
Rasprava	21
Zaključak	27
Literatura	28
Prilog – Frekvencije osobina navedenih više puta u prvom dijelu istraživanja	32

Stereotipi studenata psihologije o psiholozima u različitim područjima i njihova povezanost s osobnim profesionalnim interesima

Psychology students' stereotypes about psychologists in different areas and their correlation with the students' personal professional interests

Mia Milić

Psiholozi se međusobno razlikuju u teorijskim orijentacijama, vrijednostima i osobinama. Studenti psihologije tijekom studija stječu stereotipe o psiholozima različitih područja i moguće je da na temelju tih stereotipa biraju područje rada kojim će se baviti. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati sadržaj stereotipa studenata psihologije o psiholozima koji rade u kliničkoj, školskoj i organizacijskoj psihologiji te istraživanju i ispitati povezanost procjene poželjnosti osobina psihologa u željenom području rada s osobnim posjedovanjem tih osobina. Istraživanje se sastojalo od dva dijela, u prvom dijelu je sudjelovalo 55 sudionika, studenata Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a u drugom dijelu 236 sudionika, studenata svih fakulteta u Hrvatskoj na kojima se provodi studij psihologije te su oba dijela provedena on-line. Rezultati su pokazali da se percepcija psihologa različitih područja uglavnom razlikuje na način da su za kliničke i školske psihologe najpoželjnije osobine orijentirane na ljude, za istraživače osobine orijentirane na način obavljanja posla, a kod organizacijskih psihologa je poželjnost većine osobina procijenjena između poželjnosti za kliničku i školsku psihologiju i poželjnosti za istraživanje, iako je češće sličnija istraživanju. Pokazalo se i da povezanost između procijenjene poželjnosti osobina u željenom području rada i osobnog posjedovanja tih osobina postoji za školsku i organizacijsku psihologiju za većinu osobina, dok je za kliničku psihologiju i istraživanje pronađena samo za polovicu osobina.

Ključne riječi: stereotipi, studenti psihologije, psiholozi, osobine

Psychologists differ in theoretical orientations, values and traits. Psychology students develop stereotypes during the course of their studies about psychologists in different areas and it is possible that they choose the area of their work based on these stereotypes. The goal of this research was to determine the content of the stereotypes of psychology students about psychologists working in clinical, school, I/O psychology and research, as well as to determine if there is a correlation between the estimation of desirability of the traits of psychologists in their desired area and their own traits. The research consisted of two parts, in the first part the participants were 55 psychology students in the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, and in the second part there were 236 participants who were psychology students all over Croatia. Both parts were conducted online. The results have shown that the perception of psychologists of different areas differs among students mostly in the way that the most desirable traits for clinical and school psychologists are people oriented, for researchers task oriented, and that the desirability of traits for the I/O psychologists is usually between these areas, although it is more often closer to research. The correlation between the estimation of desirability of traits in the desired area and their own traits has been shown for school and I/O psychology for most traits, and for a half of the traits for clinical psychology and research.

Keywords: stereotypes, psychology students, psychologists, traits

Uvod

Teorijske orijentacije, vrijednosti i osobine psihologa

Psihologija je izrazito svestrana znanost čija su najopćenitija područja interesa psihički procesi i njihove manifestacije u ponašanju (Furlan i Petz, 2005). Vrlo česta osnovna podjela psihologije odnosi se na razlikovanje psihologije kao znanosti i struke, odnosno znanstvene (teorijske) i primijenjene psihologije. Već se tu može naći i jedna vrsta podjele psihologa na znanstvenike i praktičare te se samim time što su se opredijelili za teoriju ili praksu o psiholozima može nešto zaključiti. Naravno, ta podjela nikad nije potpuna budući da se teorija i praksa nužno preklapaju te psiholozi praktičari moraju biti upoznati s najnovijim teorijskim saznanjima, a isto tako su brojne teorijske spoznaje potekle iz istraživanja u praktičnim situacijama (Furlan i Petz, 2005).

Coan (1979) je istraživao razlike teorijskih orijentacija psihologa i nekoliko dimenzija je sveo na dvije osnovne: objektivističku nasuprot subjektivističkoj orijentaciji i orijentaciju prema biološkim nasuprot okolinskim determinantama ponašanja. Conway (1992) je razlike u metateorijskim vrijednostima psihologa sveo na jednu veliku dimenziju: znanstvene nasuprot humanističkim vrijednostima. Pritom su podfaktori znanstvene pozicije elementarizam (molekularna razina analize), determinizam, nomotetski zakoni, objektivizam, laboratorijske metode i znanstvene vrijednosti, što znači da se velika vrijednost pridaje povećanju znanja i metodološkoj snazi, a podfaktori humanističke pozicije holizam (molarna razina analize), nedeterminizam, idiografski zakoni, intuicionizam, terenske metode i humanističke vrijednosti, odnosno velika vrijednost se pridaje poboljšanju ljudskog stanja i relevantnosti istraživanja za tu svrhu.

Tako je, na primjer, Kimble (1984) našao da se sveučilišni profesori i istraživači, posebno eksperimentalni psiholozi, više priklanjaju znanstvenim vrijednostima, dok klinički psiholozi i drugi praktičari više podržavaju humanističke vrijednosti. U skladu s time, istraživane su razlike između psihologa znanstvenika i psihologa praktičara koristeći SPI (Scientist-Practitioner Inventory; Leong i Zachar, 1991), TOS (Theoretical Orientation Scale; Coan, 1979) i VPI (Vocational Preference Inventory; Holland, 1985) te je pronađeno da su psiholozi koji su imali više interesa za znanstvene aktivnosti više objektivistički u teorijskoj orijentaciji, odnosno više podržavaju impersonalnu

kauzalnost, stavljaju naglasak na sadržaj ponašanja, elementarizam, fizikalizam i kvantitativnu analizu te imaju više istraživačke i konvencionalne interese prema VPI-ju. S druge strane, psiholozi koji su imali više interesa za aktivnosti praktičara su bili više subjektivističke orijentacije, imali su visoke rezultate na vjerovanju u osobnu volju, naglašavali sadržaj iskustva, holizam, nefizikalizam i podržavali kvalitativnu analizu te su imali više socijalne, a manje izražene istraživačke interese prema VPI-ju (Zachar i Leong, 1992).

Prema Hollandovom RIASEC (Realistic-Investigative-Artistic-Social-Enterprising-Conventional) modelu na profesionalne interese se može gledati kao na osobine ličnosti, koje se mogu podijeliti u šest tipova: realistične, istraživačke, umjetničke, socijalne, poduzetničke i konvencionalne. Ljude i zanimanja se može opisati pomoću troslovnih kodova, odnosno trigrama koji opisuju tri tipa profesionalnih interesa dominantnih za određenu osobu te tri dominantna obilježja zanimanja (Holland, 1997). Tako je dominantan kod za psihologiju SIE (socijalni, istraživački i poduzetnički; Rosen, Holmberg i Holland, 1994). Pomagačke struke su uglavnom povezane sa socijalnim tipom, osim eksperimentalnih psihologa koji pripadaju istraživačkom tipu (Holland, 1997). Osim toga, razlike se mogu naći i među različitim područjima primijenjene psihologije. Prema Europskoj federaciji udruženja psihologa klinička i zdravstvena psihologija, organizacijska psihologija i školska psihologija su tri glavna područja prakse (EFPA, 2013) te su prema Hollandovoj tipologiji različiti troslovni kodovi pridani kliničkim (SIA – socijalni-istraživački-umjetnički), industrijsko-organizacijskim (IES – istraživački-poduzetnički-socijalni) i školskim (SEI – socijalni-poduzetnički-istraživački) psiholozima (Chronicle Career Library - Brief Information, 2018).

Profesionalni interesi studenata psihologije

Tradicionalan model edukacije psihologa poznat kao boulderski model se zasniva na tome da psihologe obrazuje da budu i znanstvenici i praktičari. Međutim, već je Frank (1984) iznio kritiku boulderskog modela navodeći dva glavna identificirana problema: filozofski, koji propituje nužnost obrazovanja kliničara za istraživanja te psihološki, prema kojem interes i talent za istraživanje nisu kompatibilni s interesom i talentom za primijenjenu psihologiju. Kod studenata psihologije mogu se pronaći mnoge sličnosti i razlike. Općenito, studenti psihologije imaju više rezultate na socijalnim i istraživačkim

dimenzijama RIASEC-a od studenata umjetnosti i veterine (Noronha i Ambiel, 2008). U usporedbi sa studentima geografije aktivniji su i više poduzetnički nastrojeni, a u usporedbi sa studentima kineziologije manje su ekstravertirani, odnosno više su inhibirani (Leong, Zachar, Conant i Tolliver, 2007). Također, oni uglavnom pokazuju više interesa za socijalne aktivnosti koje uključuju pomaganje ljudima i manje razine interesa za aktivnosti povezane sa znanosti i računanjem (Magalhães, Stralio, Keller i Gomes, 2001).

Međutim, već i kod studenata preddiplomskog studija psihologije različitih profesionalnih ciljeva postoje razlike u Hollandovim trigramima: studenti koji se žele baviti istraživanjem imaju kod ISA (istraživački-socijalni-umjetnički), zainteresirani za savjetovanje i obrazovanje SAE (socijalni-umjetnički-poduzetnički), poslovanje ESC (poduzetnički-socijalni-konvencionalni), pravo AEC (umjetnički-poduzetnički-konvencionalni), medicinu SIA (socijalni-istraživački-umjetnički), a vojsku/provedbu zakona RSE (realistični-socijalni-poduzetnički; Rottinghaus, Gaffey, Borgen i Ralston (2006). Bueno, Lemos i Tomé (2004) su istraživali interese studenata psihologije te pronašli razlike u njihovim interesima za specifična područja i inteligenciji te podudarnost interesa s osobinama ličnosti. Od tri grupe prva je pokazala više interesa za prirodne znanosti uz interes za socijalne aktivnosti, druga je pokazala više interesa za umjetničke aktivnosti uz interes za socijalne aktivnosti, dok je treća grupa pokazala visok interes samo za socijalne aktivnosti. U osobinama ličnosti grupa više zainteresirana za prirodne znanosti imala je više rezultate na ekstraverziji i savjesnosti, te se pokazala više opreznom, preciznom i formalnom u odnosu na ostale grupe. Druga grupa je imala više rezultate na ugodnosti i kreativnosti od ostalih grupa, dok je treća grupa imala niže rezultate na inteligenciji, savjesnosti i ugodnosti, no karakterizirana je praktičnošću, objektivnošću i realizmom, što ukazuje na veću želju za konkretnom pomoći putem socijalne i/ili političke uključenosti te direktnog djelovanja u različitim praktičnim okruženjima.

Budući da su klinička i razvojna psihologija više orijentirane na praksu, a eksperimentalna psihologija je više orijentirana na istraživanje, i interesi studenata koji biraju ta područja za specijalizaciju su u skladu s time. Studenti koji specijaliziraju organizacijsku psihologiju nalaze se negdje na sredini kontinuuma između znanstvenika i praktičara te pokazuju više interesa za društvene, organizacijske i poduzetničke teme

nego za socijalne i znanstvene probleme (Wicherts i Vorst, 2010). S obzirom na osobine ličnosti, studenti zainteresirani za industrijsku i organizacijsku psihologiju su uglavnom više ekstravertirani od studenata drugih specijalizacija, studenti zainteresirani za istraživanja su otvoreniji eksperimentima, a studenti kliničke psihologije imaju više prosječne rezultate na skali neuroticizma (Wicherts i Vorst, 2010). Pokazale su se i male, ali značajne razlike u kognitivnim sposobnostima na kojima su najviše rezultate imali studenti usmjereni na istraživanja (Wicherts i Vorst, 2010).

Stereotipi

Stereotipi su kognitivne strukture koje sadrže opažačevo znanje, vjerovanja i očekivanja o nekoj grupi ljudi (Hamilton i Troler, 1986). Jedan od najvažnijih načina na koji smanjujemo svoju nesigurnost o drugima je koristeći prethodno stečeno znanje o ljudima. Ljudi često pretpostavljaju da oni koji dijele neka fizička svojstva također dijele vjerovanja, interese, osobne navike i osobine ličnosti (Stangor i Lange, 1994). Stereotipi se mogu gledati i kao set očekivanja koja imamo o drugima, a ta nam očekivanja pomažu razumjeti kakvi su oni, predvidjeti kako će se ponašati i odrediti kako ćemo reagirati na njih (Stangor i Lange, 1994).

Postoje dva pristupa proučavanju stereotipa - individualni i kolektivni pristup (Stangor i Schaller, 1996). Temeljna pretpostavka individualnog pristupa je razvoj vjerovanja ljudi o karakteristikama važnih socijalnih grupa u njihovom okruženju, koja utječu na njihove reakcije pri susretu s članovima tih grupa. Prema tom gledištu stereotipi se razvijaju kako pojedinac opaža svoje okruženje. Pretpostavlja se da se stereotipi primarno uče kroz informacije koje pojedinci dobivaju kroz izravan kontakt s članovima drugih socijalnih grupa (Stangor i Schaller, 1996).

Međutim, ljudi formiraju stereotipe i o grupama s kojima nisu imali izravnih kontakata (Hartley, 1946; prema Stangor i Schaller, 1996). Kolektivni pristup, s druge strane, veću pažnju pridaje načinima razvoja stereotipa putem neizravnih izvora: roditelja, vršnjaka, učitelja, političara, vjerskih vođa i masovnih medija. Iako stereotipi postoje i na individualnoj razini, kolektivni pristup ih smatra javnim informacijama o socijalnim grupama koje dijele pojedinci unutar kulture, te su oni jedan aspekt kolektivnog znanja društva (Stangor i Schaller, 1996).

Za razliku od individualnog pristupa koji se više usmjerava na proces formiranja, održavanja i mijenjanja stereotipa, kolektivni pristup je usredotočen na sadržaj stereotipa (Tajfel, 1981). Upravo je grupno slaganje u sadržaju stereotipa ono što dovodi do negativnih posljedica stereotipiranja poput pristrane interpretacije događaja i diskriminacije ili pozitivnih efekata poput zaštite samopoštovanja kod stigmatiziranih osoba pomoću različitih kognitivnih mehanizama (Turner, 1975; Crocker i Major, 1989). S obzirom na to da je grupno slaganje o tipičnim osobinama različitih grupa centralan dio kolektivnog pristupa, problematično je što postoji prilično velika nekonzistentnost među pojedincima u sadržaju stereotipa. U klasičnom istraživanju etničkih stereotipa Katza i Bralyja (1933; prema Stangor i Lange, 1994) za 5 od 10 etničkih grupa nije postojala nijedna osobina koju je više od polovice ispitanika smatralo tipičnom za pripadnike te grupe.

Osim razlika, individualni i kolektivni pristup proučavanju stereotipa imaju i mnogo sličnosti. U temelju dijele ciljeve razumijevanja razvoja, stabilnosti i promjene grupnih vjerovanja te njihovog utjecaja na prosuđivanje i ponašanje, a uz to oba pristupa u podlozi imaju funkcionalističku perspektivu (Stangor i Schaller, 1996). Ona se temelji na osnovnoj pretpostavci da stereotipi nisu određeni samo objektivnom stvarnošću, nego i time u kojoj mjeri postižu važne ciljeve. Prema Tajfelu (1981) stereotipi služe individualnom cilju sistematiziranja i pojednostavljivanja informacija dostupnih opažaču i zaštite strukture vrijednosti opažača. Na kolektivnoj razini stereotipi služe grupama, pružajući kulturalno prihvaćena objašnjenja za događaje, opravdavajući grupno djelovanje i pružajući način da se grupe diferenciraju jedne od drugih (Tajfel, 1981).

Budući da je tijekom povijesti postojalo mnogo različitih definicija stereotipa (Brigham, 1971), bilo je teško naći njihova definirajuća svojstva. Ipak, tri svojstva su se pokazala najvažnijima, a to su generalizacija, karakterističnost stereotipa i diferencijacija kategorija (Stangor i Lange, 1994).

Osobina se može smatrati stereotipnom ako je generalizirana na cijelu grupu. Međutim, razne osobine koje se smatraju stereotipnima na osnovu drugih kriterija uglavnom nisu generalizirane na velik postotak članova grupa. Na primjer, u istraživanju Stangora, Sullivana i Forda (1992) jedan skup ispitanika je generirao liste karakteristika koje smatra najviše istinitima za sedam različitih socijalnih grupa, koje su zatim kodirane

i za svaku grupu je izabrano šest najčešće navedenih osobina. Drugi skup ispitanika je zatim trebao procijeniti postotak članova grupa koji posjeduje te osobine te je ukupni prosjek pridano postotka bio 61% za pozitivne osobine i 52% za negativne osobine. Za skoro 25% osobina procijenjeno je da su istinite za manje od 50% članova grupe. To se najviše pokazalo kod negativnih osobina, gdje je za skoro pola osobina procijenjeno da su točne za manje od 50% članova grupe.

Budući da se pokazalo da osobine smatrane stereotipnima često nisu generalizirane na cijelu grupu, teoretičari su predložili alternativni kriterij za određivanje stereotipa, a to je njegova profiliranost (distinktivnost), odnosno veća percipirana povezanost osobine s jednom socijalnom grupom u usporedbi s drugim grupama (McCauley, Stitt i Segal (1980). Međutim, problem ovog kriterija je u tome što iste osobine mogu biti smatrane stereotipnima za različite grupe. U već spomenutom istraživanju Stangora i sur. (1992), inteligencija je bila jedna od najčešće navedenih osobina za dvije od sedam grupa, socijabilnost za tri, a neprijateljsko ponašanje za čak četiri grupe. Osim toga, Eagly i Steffen (1984) su pokazale da se za muškarce i žene koji imaju iste profesionalne uloge, bilo kao nezaposlene osobe koje brinu za domaćinstvo, bilo kao osobe zaposlene na puno radno vrijeme, smatra da imaju slične osobine. I Brewer i Campbell (1976) su na temelju svojih istraživanja u istočnoj Africi argumentirali da se grupama koje imaju slične profesionalne uloge pridaju slične karakteristike.

S obzirom na to da su i generalizacija i profiliranost stereotipa važni, no ne i dovoljni kriteriji za definiciju stereotipa, a jedna od najvažnijih pretpostavljenih funkcija stereotipa je pružanje korisnih informacija o okolini, predloženo je rješenje koje kombinira generalizaciju i profiliranost stereotipa, diferencijacija kategorija (Stangor i Lange, 1994). I generalizacija i profiliranost pridonose većoj diferencijaciji grupa, a istraživanje Forda i Stangora (1992) je pokazalo da se stereotipi razvijeni o grupama sastoje od onih osobina koje najviše diferenciraju dvije grupe, bez obzira na to je li diferencijacija rezultat visoke karakterističnosti stereotipnih osobina među grupama ili niske varijabilnosti unutar grupe.

Mjerenje stereotipa

Budući da je kroz vrijeme mnogo veći naglasak u proučavanju stereotipa bio na procesima, istraživanje sadržaja stereotipa je ostalo zanemareno. Korištenje umjetnih

grupa umjesto postojećih za istraživanje procesa stereotipa je dovelo do još većeg zanemarivanja sadržaja, zbog čega ne postoji pravo slaganje oko najprikladnije tehnike za istraživanje stereotipa o stvarnim socijalnim grupama (Stangor i Lange, 1994).

Najčešće korištene tradicionalne metode istraživanja sadržaja stereotipa su metoda ček-liste i metoda procjene postotka. U klasičnom istraživanju Katza i Bralyja (1933; prema Stangor i Lange, 1994) uvedena je metoda ček-liste u kojoj su ispitanicima prikazana imena socijalnih grupa i popis osobina te ispitanici trebaju označiti one osobine koje najviše opisuju te socijalne grupe. Metoda koju je predložio Brigham (1971) je procjena postotka zastupljenosti osobina u kojoj je zadatak ispitanika procijeniti postotak članova grupe koji posjeduju određenu osobinu. McCauley i Stitt (1978) su predložili modificiranu metodu procjene postotka, dijagnostički omjer, u kojem se procjene postotka za grupe dijele procjenama postotka zastupljenosti osobina kod ljudi općenito. Nešto manje korištene metode su pristup Likertove skale korišten u istraživanju Judda, Ryana i Park (1991) i Gardnerov diferencijal stereotipa u kojem je zadatak ispitanika procijeniti socijalne grupe na nizu bipolarnih skala pridjeva koji opisuju osobine (Gardner, Kirby, Gorospe i Villamin, 1972).

Dok tradicionalne metode mjere dostupnost osobine u kognitivnoj reprezentaciji ispitanika, pristup slobodnog izbora osobina u kojem ispitanici sami navode izraze kojima bi opisali grupe mjeri mogućnost pristupa osobini, odnosno vjerojatnost aktivacije osobine pri izloženosti imenu ili članu grupe (Higgins i King, 1981). Metoda slobodnog izbora ima nekoliko prednosti u usporedbi s tradicionalnim metodama. Mjere slobodnog izbora su se u nekim slučajevima pokazale kao bolji indikator predrasuda i diskriminacije od tradicionalnih mjera (Stangor i sur., 1992), a osim toga kod njih nema opasnosti od krivog izbora osobina budući da eksperimentator ne mora unaprijed izabrati stereotipne osobine, već ih generiraju sami ispitanici (Stangor i Lange, 1994). Najvažnija prednost ove tehnike je to što ona direktnije upućuje na snagu asocijacije između oznake kategorije i karakteristike od tradicionalnih mjera (Rosch, 1978).

Opći okvir istraživanja

Istraživanja u SAD-u i Portugalu su pokazala da su psiholozi uglavnom zaposleni u kliničkom području, a postotak psihologa u drugim područjima psihologije je osjetno manji (APA Center for Workforce Studies, 2013; Coelho, 2012). Osobe koje nisu

psiholozi često imaju sliku psihologa koja je ograničena na klinički model i percipiraju psihologa kao onoga tko ima znanje pomoću kojeg uči ili vodi druge u rješavanju njihovih problema (Weber, 1991; prema Magalhães i sur., 2001). Korn i Lewandowski (1981) navode „kliničku pristranost“, odnosno percepciju javnosti i učenika da su svi psiholozi kliničari. Studenti često stereotipno smatraju da se psihologija svodi na kliničku praksu kao što je pomaganje ljudima da riješe svoje psihološke probleme (Lee, 2013; prema Ferreira, Rodrigues i da Costa Ferreira, 2015). Smatra se da stručni psiholog ima duboko eklektično znanje o ljudskom funkcioniranju koje mu omogućuje voditi pojedince, savjetovati ih i pomagati im (Gatchel i Oordt, 2003).

U istraživanju Webb i Speera (1986) pokazalo se da je javna slika psihologa nediferencirana od psihijatarata, klinička pristranost je potvrđena te se psihologe smatralo vrlo različitim od znanstvenika. Lilienfeld (2012) je upozorio na skeptičnost javnosti o psihologiji, odnosno javno mišljenje da psihologija zapravo nije znanost te iznio najčešće kritike znanstvene utemeljenosti psihologije i izvore te skeptičnosti. Pokazalo se da opća javnost najčešće nije svjesna mogućnosti rada psihologa u područjima izvan kliničke psihologije (Small i Gault. 1975; Rosenthal, McKnight i Price, 2001), a učenici koji su pred upisom fakulteta zbog „kliničke pristranosti“ podcjenjuju mogućnosti karijere u nekliničkim područjima, što utječe na njihov izbor upisa fakulteta te se mnogo češće prijavljuju na programe kliničke psihologije nego nekliničke programe (Korn i Lewandowski, 1981). Studenti psihologije se također uglavnom žele baviti kliničkom psihologijom i manje su zainteresirani za bilo koje drugo područje, a i obrazovni programi u SAD-u su prilagođeni tim interesima (Brown i Lent, 2008).

Istraživanja provedena sa psiholozima su rijetka, u skladu s komentarom Younissa, Lorra i Stefica (1985) da psiholozi ne pokazuju velik interes u proučavanju sebe samih. Hartnett, Simonetta i Mahoney (1989) su istraživali percepciju nekliničkih psihologa prema kliničkoj psihologiji i kliničkim psiholozima te utvrdili da neklinički psiholozi imaju umjereno pozitivno viđenje kliničke psihologije i psihologa, a tipičnog kliničkog psihologa percipiraju kao stabilnog i empatičnog, no malo pompozno (pompous). Pickering i Kornhauser (1957) su istraživali mišljenja eksperimentalnih, socijalnih i industrijskih psihologa o industrijskoj psihologiji te su utvrdili da se mišljenja različitih psihologa ne razlikuju samo u očekivanom smjeru: da postoje razlike između

mišljenja industrijskih psihologa i ostalih grupa, nego također postoje velika neslaganja i unutar svake grupe ispitivanih psihologa.

Budući da se iz dosadašnjih istraživanja vidi da opća javnost nije dovoljno upoznata s različitim područjima rada psihologa, ovo istraživanje se ograničilo na ispitivanje studenata psihologije o njihovoj slici, odnosno stereotipima o različitim psiholozima. Uz to, s obzirom na to da stereotipi imaju velik utjecaj na ponašanje, ovim istraživanjem želimo istražiti i povezanost stereotipa o različitim područjima i osobnog profesionalnog izbora, odnosno podudarnost osobina studenata i percipiranih poželjnih osobina psihologa u području kojim se žele baviti. S obzirom na to da se članovi različitih grupa doživljavaju različitijima nego što jesu, a članovi iste grupe sličnijima (Tajfel, 1959), pretpostavljamo da će postojati povezanost između percepcije vlastitih osobina studenata i stereotipnih osobina psihologa u njihovom željenom području rada.

Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati sadržaj stereotipa studenata psihologije o tipičnim osobinama psihologa zaposlenih u različitim područjima psihologije te povezanost stereotipa o tipičnim osobinama psihologa u željenom području rada i vlastitih osobina. U skladu s tim ciljem postavljeni su sljedeći istraživački problemi:

Problem 1: Utvrditi sadržaj stereotipa o psiholozima koji rade u različitim područjima rada (klinički, školski, organizacijski psiholozi, te psiholozi istraživači).

Hipoteza 1: Procijenjena poželjnost osobina će se statistički značajno razlikovati za različita područja rada: kliničke, školske i organizacijske psihologe te psihologe istraživače. Pritom će se za područja u kojima je više zastupljena subjektivistička/humanistička orijentacija (klinička i školska psihologija) poželjnijima procjenjivati osobine orijentirane na ljude, a za područje istraživanja koje je više objektivistički/znanstveno orijentirano poželjnijima će se procjenjivati osobine orijentirane na način obavljanja posla. Za područje organizacijske psihologije procijenjena poželjnost različitih osobina bit će podjednaka budući da je to područje podjednako subjektivistički/humanistički i objektivistički/znanstveno orijentirano.

Problem 2: Ispitati postoji li povezanost između procijenjene poželjnosti osobina u željenom području rada i procjene vlastitih osobina.

Hipoteza 2: Postojat će statistički značajna pozitivna korelacija između procjene poželjnosti osobina psihologa u primarnom području interesa studenata psihologije i procjene vlastitih osobina.

Metoda

Postupak

Istraživanje se sastojalo od dva dijela te su oba dijela provedena *on-line* na prigodnom uzorku sudionika, prvi dio u svibnju, a drugi dio u lipnju 2018. godine. Na početku svakog dijela sudionicima je objašnjena svrha istraživanja, informacija o povjerljivosti podataka te procijenjeno vrijeme potrebno za ispunjavanje. Pritisak na tipku „Dalje“ smatrao se pristankom na sudjelovanje u istraživanju.

U prvom dijelu istraživanja sudjelovali su studenti psihologije završnih godina na Filozofskom fakultetu. Preko zajedničkih grupa na društvenoj mreži upućen je poziv za sudjelovanje studentima 2. godine diplomskog studija i apsolventima. Studenti su zamoljeni da navedu osobine koje smatraju tipičnima za kliničkog/organizacijskog/školskog psihologa ili psihologa istraživača metodom slobodnog izbora, odnosno da ispišu sve osobine koje smatraju tipičnima za pojedino područje rada psihologa, redom kojim im padaju na pamet. Svaki sudionik je navodio osobine za samo jedno područje rada te je bilo moguće navesti ukupno 10 osobina.

U drugom dijelu istraživanja upućen je poziv na sudjelovanje na odsjeke psihologije svakog fakulteta u Hrvatskoj te je proslijeđen studentima psihologije ili postavljen na web stranicu odsjeka. U poziv je bila uključena poveznica putem koje su studenti mogli pristupiti upitniku. Taj je upitnik sadržavao 20 osobina sastavljenih na temelju odgovora sudionika iz prvog dijela te su sudionici na skali procjene trebali označiti koliko poželjnom smatraju pojedinu osobinu za tipičnog kliničkog, organizacijskog, školskog psihologa te psihologa istraživača. Nakon toga su procjenjivali izraženost istih osobina kod sebe, a na kraju su rangirali navedena područja, ovisno o tome u kojem području bi najviše, a u kojem najmanje htjeli raditi.

Sudionici

U prvom dijelu istraživanja sudjelovalo je 55 sudionika. Sudionici su bili studenti druge godine diplomskog studija i apsolventi psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

U drugom dijelu istraživanja sudjelovalo je ukupno 236 sudionika, od toga 214 žena (90.7%) i 22 muškarca (9.3%). Struktura sudionika prema fakultetima i godini studija prikazana je u tablici 1.

Tablica 1

Struktura sudionika drugog dijela istraživanja prema fakultetu i godini studija ($N=236$).

		Studij												Σ
		FFZG		HS		HKS		FFRI		FFOS		UniZD		
		m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
Godina studija	1. P	0	1	1	17	0	8	1	7	0	3	0	7	45
	2. P	2	2	0	10	0	3	0	5	0	8	0	4	34
	3. P	0	3	0	11	1	6	0	7	0	7	0	5	40
	1. D	1	12	0	7	3	9	1	0	0	3	1	3	40
	2. D	8	31	0	12	1	8	0	6	2	8	0	1	77
	Σ	60		58		39		27		31		21		236

Legenda: P=preddiplomski studij, D=diplomski studij; FFZG=Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu, HS=Hrvatski studiji, HKS=Hrvatsko katoličko sveučilište, FFRI=Filozofski fakultet u Rijeci, FFOS=Filozofski fakultet Osijek, UniZD=Sveučilište u Zadru

Instrumenti

U prvom dijelu istraživanja *on-line* upitnik je imao samo jednu česticu, odnosno sudionici su zamoljeni da navedu osobine koje smatraju tipičnima za kliničkog/organizacijskog/školskog psihologa/psihologa istraživača. Generirano je oko 50 različitih osobina za svako područje na temelju kojih je konstruiran upitnik za drugi dio istraživanja.

Budući da je vrlo mali broj osobina naveden više puta za svako područje, u upitnik su uvrštene sve osobine koje su navedene za barem tri područja rada, na primjer „objektivan“ je navedeno jednom za kliničkog psihologa, jednom za organizacijskog psihologa i dva puta za psihologa istraživača. Uz to, s obzirom na to da je više osobina bilo navedeno za samo dva područja rada psihologa, drugi kriterij uključivanja osobina u upitnik je bio uključivanje samo onih osobina koje su za jedno područje navedene više od dva puta ukoliko je osobina navedena za samo dva područja. Tako je, na primjer, u upitnik uključena osobina „predan poslu“ koja je navedena jednom za kliničkog psihologa i tri puta za psihologa istraživača, no nije uključena osobina „pronijljiv“ koja je navedena jednom za kliničkog psihologa i dva puta za organizacijskog psihologa.

Ukupno je u upitnik uvršteno 20 osobina. U prilogu se nalazi popis svih osobina koje su navedene više puta.

Upitnik se sastojao od tri dijela. U prvom dijelu upitnika sudionici su za svaku od navedenih osobina na skali procjene od 6 stupnjeva procjenjivali koliko poželjnom smatraju tu osobinu za tipičnog kliničkog, organizacijskog i školskog psihologa te psihologa istraživača, pri čemu je značenje stupnjeva sljedeće: 1 – uopće nije poželjno; 2 – uglavnom nije poželjno; 3 – donekle nije poželjno; 4 – donekle je poželjno; 5 – uglavnom je poželjno; 6 – izrazito je poželjno. Redoslijed procjena pojedine „vrste psihologa“ je rotiran od ispitanika do ispitanika.

Drugi dio upitnika se odnosio na procjenu stupnja u kojem sudionici osobno posjeduju svaku od tih osobina, odnosno u kojoj je mjeri ona izražena kod njih samih, na skali procjene od 6 stupnjeva: 1 – uopće nije izražena; 2 – uglavnom nije izražena; 3 – donekle nije izražena; 4 – donekle je izražena; 5 – uglavnom je izražena; 6 – izrazito je izražena.

U trećem dijelu upitnika sudionici su rangirali navedena područja psihologije s obzirom na to u kojem bi području najviše, a u kojem najmanje voljeli raditi pridajući rang 1 području koje ih najviše zanima, a rang 4 području koje ih najmanje zanima.

Na samom kraju upitnika bila su pitanja o spolu, dobi, fakultetu i godini studija.

Rezultati

Procjena poželjnosti različitih osobina psihologa

U nastavku ćemo prikazati procjene studenata psihologije o poželjnosti osobina psihologa koji rade u različitim područjima i povezanost tih procjena sa samoprocijenjenom izraženošću istih osobina kod pojedinaca. U prvom dijelu, odnosno usporedbi procjena poželjnosti osobina radi se o zavisnim podacima, dakle, isti su sudionici ($N=236$) procjenjivali poželjnost istih 20 osobina za četiri „vrste“ psihologa. U drugom dijelu, povezanosti procjena i samoprocijenjene izraženosti uzorak sudionika je nezavisan, odnosno u obradu su uzeti podaci samo onih studenata koji su odabrali pojedino područje kao primarno područje interesa.

Korištenjem Kolmogorov Smirnovljevog (K-S) testa provjeren je normalitet distribucija procijenjene poželjnosti različitih osobina psihologa. Distribucija rezultata, odnosno procijenjene poželjnosti za sve osobine značajno se razlikuje od normalne distribucije. Uvidom u izgled distribucija za svaku osobinu vidljivo je da je distribucija rezultata za svaku osobinu negativno asimetrična, dakle osobine se uglavnom procjenjuju visoko poželjnima, osim za introvertiranost čija je distribucija rezultata pozitivno asimetrična, odnosno introvertiranost je uglavnom procijenjena nisko poželjnom. Prema Petzu (1997), opravdano je korištenje parametrijskih statističkih postupaka ukoliko je distribucija pravilnog oblika, tj., ne radi se o bimodalnoj ili U distribuciji, stoga će u daljnjoj obradi biti korišteni parametrijski statistički postupci. Mauchleyjev test sferičnosti pokazao je da uvjet sferičnosti za jednosmjernu analizu varijance za zavisne uzorke nije zadovoljen, zbog čega je korištena Greenhouse-Geisser korekcija.

Provedena je jednosmjerna analiza varijance za zavisne podatke kako bi se utvrdilo postoje li razlike u procijenjenoj poželjnosti pojedine osobine za različita područja rada psihologa. Rezultati procjene poželjnosti osobina za različita područja su prikazani za svaku osobinu (tablica 2).

Tablica 2

Deskriptivni rezultati i F-omjeri dobiveni jednosmjernom analizom varijance za svaku osobinu u različitim područjima rada psihologa ($N=236$).

Osobina	Područje rada	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i>
---------	---------------	----------	-----------	----------

Empatija	Klinička psihologija	5.55	0.81	415.28**
	Školska psihologija	5.67	0.65	
	Organizacijska psihologija	4.14	1.23	
	Istraživanje	3.15	1.33	
Organiziranost	Klinička psihologija	5.06	0.95	86.03**
	Školska psihologija	5.20	0.91	
	Organizacijska psihologija	5.72	0.64	
	Istraživanje	5.77	0.56	
Ambicioznost	Klinička psihologija	4.57	1.06	182.07**
	Školska psihologija	4.02	1.14	
	Organizacijska psihologija	5.32	0.87	
	Istraživanje	5.60	0.77	
Brižnost	Klinička psihologija	5.36	0.97	351.29**
	Školska psihologija	5.66	0.64	
	Organizacijska psihologija	4.14	1.12	
	Istraživanje	3.42	1.29	
Sistematičnost	Klinička psihologija	4.79	1.07	103.59**
	Školska psihologija	4.53	1.15	
	Organizacijska psihologija	5.31	0.91	
	Istraživanje	5.67	0.70	
Ugodnost	Klinička psihologija	5.67	0.72	333.68**
	Školska psihologija	5.72	0.63	
	Organizacijska psihologija	4.96	1.03	
	Istraživanje	3.69	1.27	
Otvorenost	Klinička psihologija	5.42	0.82	124.95**
	Školska psihologija	5.49	0.73	
	Organizacijska psihologija	5.08	0.91	
	Istraživanje	4.17	1.31	
Toplina	Klinička psihologija	5.53	0.86	416.19**
	Školska psihologija	5.74	0.61	
	Organizacijska psihologija	4.44	1.09	
	Istraživanje	3.38	1.24	
Smirenost	Klinička psihologija	5.70	0.69	124.62**
	Školska psihologija	5.71	0.64	
	Organizacijska psihologija	5.02	1.02	
	Istraživanje	4.60	1.26	
Analitičnost	Klinička psihologija	5.02	1.04	163.31**
	Školska psihologija	4.31	1.10	
	Organizacijska psihologija	5.25	0.92	
	Istraživanje	5.79	0.57	
Inteligencija	Klinička psihologija	5.31	0.90	47.40**
	Školska psihologija	4.94	1.06	
	Organizacijska psihologija	5.21	0.93	
	Istraživanje	5.60	0.76	
Objektivnost	Klinička psihologija	5.39	0.88	60.80**
	Školska psihologija	5.01	1.09	
	Organizacijska psihologija	5.34	0.95	
	Istraživanje	5.82	0.56	
Komunikativnost	Klinička psihologija	5.54	0.80	217.04**
	Školska psihologija	5.71	0.63	
	Organizacijska psihologija	5.57	0.72	

Upornost	Istraživanje	4.12	1.33	34.39**
	Klinička psihologija	5.12	0.98	
	Školska psihologija	5.13	0.90	
	Organizacijska psihologija	5.26	0.97	
Introvertiranost	Istraživanje	5.71	0.67	86.10**
	Klinička psihologija	2.57	1.23	
	Školska psihologija	2.42	1.20	
	Organizacijska psihologija	2.42	1.21	
Strpljivost	Istraživanje	3.47	1.14	79.00**
	Klinička psihologija	5.78	0.58	
	Školska psihologija	5.75	0.61	
	Organizacijska psihologija	5.00	1.03	
Kreativnost	Istraživanje	5.22	0.96	44.81**
	Klinička psihologija	4.57	1.12	
	Školska psihologija	5.38	0.87	
	Organizacijska psihologija	4.97	1.06	
Predanost poslu	Istraživanje	5.33	0.99	18.50**
	Klinička psihologija	5.55	0.77	
	Školska psihologija	5.35	0.86	
	Organizacijska psihologija	5.46	0.77	
Savjesnost	Istraživanje	5.66	0.69	3.92*
	Klinička psihologija	5.59	0.75	
	Školska psihologija	5.50	0.72	
	Organizacijska psihologija	5.47	0.73	
Odgovornost	Istraživanje	5.41	0.91	2.88
	Klinička psihologija	5.65	0.68	
	Školska psihologija	5.56	0.69	
	Organizacijska psihologija	5.66	0.69	
	Istraživanje	5.61	0.74	

Legenda: * $p < .05$; ** $p < .01$

Pokazale su se statistički značajne razlike među procijenjenom poželjnosti osobina za različita područja za svaku osobinu osim odgovornosti budući da je varijabilitet rezultata smanjen za tu osobinu te je za sva područja kod te osobine procijenjena vrlo visoka poželjnost.

Vidljiva je razlika u poželjnosti empatije ($F(2.483, 538.521)=415.28$; $p < .01$), ugodnosti ($F(2.259, 530.981)=333.68$; $p < .01$), otvorenosti ($F(2.155, 506.425)=124.95$; $p < .01$) i smirenosti ($F(2.196, 516.113)=124.62$; $p < .01$) za različita područja. Post hoc testiranjem Bonferronijevim testom pokazalo se da su te osobine najpoželjnije kod kliničkih i školskih psihologa, nešto manje kod organizacijskih psihologa, a najmanje kod psihologa istraživača. Veličine efekta su velike i iznose: za ugodnost $\eta^2=0.59$, za otvorenost $\eta^2=0.35$, za smirenost $\eta^2=0.35$ te za empatiju $\eta^2=0.64$, što upućuje na velike razlike u procjeni poželjnosti tih osobina između navedenih područja. Savjesnost ($F(2.734, 642.588)=3.92$; $p < .05$) je poželjnija kod kliničkih psihologa nego kod

psihologa istraživača, no njezina poželjnost se ne razlikuje između kliničkih, školskih i organizacijskih psihologa, kao niti između školskih, organizacijskih i psihologa istraživača. Veličina efekta je mala i iznosi $\eta^2=0.02$.

Kod organiziranosti ($F(2.558, 601.234)=86.03$; $p<.01$) se pokazalo da je poželjnija kod organizacijskih psihologa i istraživača nego kod kliničkih i školskih psihologa. Veličina efekta za organiziranost iznosi $\eta^2=0.27$, odnosno to je velika veličina efekta.

Za ambicioznost ($F(2.815, 661.530)=182.07$; $p<.01$), sistematičnost ($F(2.716, 638.294)=103.59$; $p<.01$) i analitičnost ($F(2.755, 647.479)=163.31$; $p<.01$) se pokazalo da su najpoželjnije kod istraživača, nešto manje kod organizacijskih psihologa, još manje kod kliničkih psihologa, a najmanje kod školskih psihologa. Za brižnost ($F(2.548, 598.686)=351.29$; $p<.01$) i toplinu ($F(2.196, 601.661)=416.19$; $p<.01$) se pokazalo suprotno, odnosno one su najpoželjnije kod školskih psihologa, nešto manje kod kliničkih psihologa, još manje kod organizacijskih psihologa, a najmanje kod istraživača. Veličine efekta su za sve osobine velike te iznose: za ambicioznost $\eta^2=0.44$, za sistematičnost $\eta^2=0.31$, za analitičnost $\eta^2=0.41$, za brižnost $\eta^2=0.60$, a za toplinu $\eta^2=0.64$.

Objektivnost ($F(2.724, 640.128)=60.80$; $p<.01$) i inteligencija ($F(2.826, 663.995)=20.95$; $p<.01$) su se pokazale najpoželjnijima kod psihologa istraživača, nešto manje poželjnima kod organizacijskih i kliničkih psihologa te još manje kod školskih psihologa. Za komunikativnost ($F(1.866, 438.412)=217.04$; $p<.01$) se pokazalo suprotno, odnosno ona je najpoželjnija kod školskih psihologa, nešto manje poželjna kod organizacijskih i kliničkih psihologa, a najmanje poželjna kod istraživača. Veličine efekta za objektivnost i inteligenciju su srednje te iznose za objektivnost $\eta^2=0.21$, a za inteligenciju $\eta^2=0.17$. Veličina efekta za komunikativnost je velika i iznosi $\eta^2=0.48$.

Za upornost ($F(2.828, 664.475)=34.39$; $p<.01$) i introvertiranost ($F(2.820, 662.623)=86.10$; $p<.01$) se pokazalo da su poželjnije kod psihologa istraživača nego u ostalim područjima rada psihologa. Pritom je veličina efekta za upornost mala i iznosi $\eta^2=0.13$, a za introvertiranost je velika i iznosi $\eta^2=0.27$. Predanost poslu ($F(2.793, 656.265)=18.50$; $p<.01$) je isto tako poželjnija kod psihologa istraživača nego za bilo koju drugu vrstu psihologa. Međutim, ta je osobina poželjnija kod kliničkih psihologa nego kod školskih psihologa, dok se njezina poželjnost za organizacijske psihologe ne razlikuje

značajno niti od poželjnosti za kliničke niti od poželjnosti za školske psihologe. Veličina efekta za predanost poslu je mala te iznosi $\eta^2=0.07$.

Strpljivost ($F(2.491, 585.363)=79.00$; $p<.01$) je najpoželjnija kod kliničkih i školskih psihologa, nešto manje kod istraživača te još manje kod organizacijskih psihologa. Veličina efekta je velika i iznosi $\eta^2=0.25$.

Kreativnost ($F(2.803, 658.625)=44.81$; $p<.01$) je najpoželjnija kod školskih psihologa i istraživača, nešto manje kod organizacijskih psihologa, a najmanje kod kliničkih psihologa. Veličina efekta je srednja i iznosi $\eta^2=0.16$.

Osobine su poredane po poželjnosti za svako područje rada te su u tablici 3 prikazane aritmetičke sredine i rangovi osobina u svakom području.

Tablica 3

Poredak osobina po važnosti za svako područje rada psihologa ($N=236$).

Osobine	Klinička psihologija		Školska psihologija		Organizacijska psihologija		Istraživanje	
	<i>M</i>	Rang	<i>M</i>	Rang	<i>M</i>	Rang	<i>M</i>	Rang
Strpljivost	5.78	1	5.75	1	5	14	5.22	12
Smirenost	5.7	2	5.71	4	5.02	13	4.6	13
Ugodnost	5.67	3	5.72	3	4.96	16	3.69	16
Odgovornost	5.65	4	5.56	8	5.66	2	5.61	7
Savjesnost	5.59	5	5.5	9	5.47	4	5.41	10
Empatija	5.55	6	5.67	6	4.14	18	3.15	20
Predanost poslu	5.55	7	5.35	12	5.46	5	5.66	6
Komunikativnost	5.54	8	5.71	5	5.57	3	4.12	15
Toplina	5.53	9	5.74	2	4.44	17	3.38	19
Otvorenost	5.42	10	5.49	10	5.08	12	4.17	14
Objektivnost	5.39	11	5.01	15	5.34	6	5.82	1
Brižnost	5.36	12	5.66	7	4.14	19	3.42	18
Inteligencija	5.31	13	4.94	16	5.21	11	5.6	9
Upornost	5.12	14	5.13	14	5.26	9	5.71	4
Organiziranost	5.06	15	5.2	13	5.72	1	5.77	3
Analitičnost	5.02	16	4.31	18	5.25	10	5.79	2
Sistematičnost	4.79	17	4.53	17	5.31	8	5.67	5
Ambicioznost	4.57	18	4.02	19	5.32	7	5.6	8
Kreativnost	4.57	19	5.38	11	4.97	15	5.33	11
Introvertiranost	2.57	20	2.42	20	2.42	20	3.47	17

Legenda: * $p<.05$; ** $p<.01$

Povezanost između poželjnosti osobina u željenom području rada i procjene vlastitih osobina

Kako bi se odgovorilo na drugi istraživački problem, odnosno provjerilo postoji li statistički značajna povezanost između poželjnosti osobina u primarnom području interesa za rad i izraženosti tih osobina kod pojedinca, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije (tablica 4). S obzirom na to da 9 sudionika nije izabralo primarno područje interesa, a 11 ih je izabralo više primarnih područja interesa, njihovi rezultati nisu uključeni u analizu budući da nije bilo moguće sa sigurnošću ustvrditi koje područje im je primarni interes. Dakle, izračunate su povezanosti između procjena poželjnosti osobina i samoprocijenjene izraženosti tih osobina za svako područje na uzorku onih studenata koji su odabrali pojedino područje kao primarno područje interesa.

Tablica 4

Korelacije poželjnosti osobina u primarnom području interesa za rad i samoprocjene izraženosti tih osobina kod pojedinca za kliničku ($N=68$), školsku ($N=38$), organizacijsku psihologiju ($N=67$) i istraživanje ($N=43$).

Osobina	Klinička psihologija	Školska psihologija	Organizacijska psihologija	Istraživanje
Empatija	.32**	.48**	.23	.36*
Ambicioznost	.32**	.18	.30*	.03
Organiziranost	.38**	.34*	.43**	.35*
Strpljivost	.16	.35*	.20	.21
Ugodnost	.13	.39*	.29*	.28
Kreativnost	.18	.33*	.33**	.32*
Analitičnost	.30*	.46**	.40**	.43**
Savjesnost	.30*	.36*	.33**	.49**
Otvorenost	.16	.41*	.24*	.27
Toplina	.28*	.50**	.29*	.36*
Inteligencija	.56*	.39*	.59*	.30*
Brižnost	.23	.64**	.25*	.30*
Smirenost	.26*	.49**	.44**	.22
Komunikativnost	.35**	.43**	.33**	.05
Odgovornost	.16	.46**	.41**	.48**
Upornost	.22	.42**	.32**	.33*
Introvertiranost	.42**	.24	.54**	.23
Sistematičnost	.17	.53**	.40**	.37*
Objektivnost	.21	.41*	.36**	.32*
Predanost poslu	.20	.53**	.37**	.37*

Legenda: * $p < .05$; ** $p < .01$

Za većinu osobina pokazalo se da postoji statistički značajna korelacija između procijenjene poželjnosti osobine za određeno područje i izraženosti te osobine kod pojedinca čiji primarni interes je rad u tom području.

Najmanje značajnih povezanosti je bilo kod studenata kojima je klinička psihologija primarno područje interesa. Kod njih se pokazala statistički značajna povezanost između poželjnosti osobine i samoprocijenjene izraženosti osobine za empatiju ($r(66)=.32$; $p<.01$), ambicioznost ($r(66)=.32$; $p<.01$), organiziranost ($r(66)=.38$; $p<.01$), analitičnost ($r(66)=.30$; $p<.05$), savjesnost ($r(66)=.30$; $p<.05$), toplinu ($r(66)=.28$; $p<.05$), inteligenciju ($r(66)=.56$; $p<.05$), smirenost ($r(66)=.26$; $p<.05$), komunikativnost ($r(66)=.35$; $p<.01$) i introvertiranost ($r(66)=.42$; $p<.01$), dok za ostale osobine povezanost nije bila značajna.

Kod studenata kojima je školska psihologija primarni interes, jedine osobine za koje nije bilo statistički značajne povezanosti između poželjnosti osobine i samoprocijenjene izraženosti osobine su ambicioznost ($r(36)=.18$; $p>.05$) i introvertiranost ($r(36)=.24$; $p>.05$), dok je za sve ostale osobine postojala statistički značajna povezanost.

Za područje organizacijske psihologije statistički značajna povezanost se također nije pokazala samo za dvije osobine: empatiju ($r(65)=.23$; $p>.05$) i strpljivost ($r(65)=.20$; $p>.05$), a za sve ostale osobine postoji statistički značajna povezanost poželjnosti i samoprocijenjene izraženosti osobine.

Kod studenata kojima je istraživanje primarni interes pokazalo se opet nešto manje statistički značajnih povezanosti poželjnosti osobine i samoprocijenjene izraženosti osobine, za sljedećih trinaest osobina: empatija ($r(41)=.36$; $p<.05$), organiziranost ($r(41)=.35$; $p<.05$), kreativnost ($r(41)=.32$; $p<.05$), analitičnost ($r(41)=.43$; $p<.01$), savjesnost ($r(41)=.49$; $p<.01$), toplina ($r(41)=.36$; $p<.05$), inteligencija ($r(41)=.30$; $p<.05$), brižnost ($r(41)=.30$; $p<.05$), odgovornost ($r(41)=.48$; $p<.01$), upornost ($r(41)=.33$; $p<.05$), sistematičnost ($r(41)=.37$; $p<.05$), objektivnost ($r(41)=.32$; $p<.05$) i predanost poslu ($r(41)=.37$; $p<.05$). Za ostale osobine nije se pokazala statistički značajna povezanost poželjnosti i samoprocijenjene izraženosti osobine kod pojedinca.

Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati sadržaj stereotipa studenata psihologije o psiholozima zaposlenim u različitim područjima psihologije te povezanost stereotipa o tipičnim osobinama u željenom području rada i samoprocjene izraženosti te osobine kod samog ispitanika.

Prvi problem istraživanja bilo je utvrđivanje samog sadržaja stereotipa o psiholozima ovisno o području u kojem su zaposleni s četiri ciljna područja: klinički, školski i organizacijski psiholozi te psiholozi istraživači. S obzirom na to da zbog korištene tehnike nismo mogli pretpostaviti točan sadržaj stereotipa, hipoteza se ponajprije odnosila na postojanje razlika u percepciji poželjnosti različitih osobina za različita područja, odnosno pretpostavili smo da će postojati statistički značajne razlike u procijenjenoj poželjnosti odabranih osobina za četiri istraživana područja. Uz to, u skladu s literaturom i dosadašnjim istraživanjima o stvarnim razlikama među tim područjima, pretpostavili smo da će postojati razlika u poželjnosti osobina između onih koje su orijentirane na ljude i onih koje su orijentirane na način obavljanja posla. Pretpostavili smo da će za kliničku i školsku psihologiju poželjnijima biti smatrane osobine orijentirane na ljude, za istraživanje osobine orijentirane na način obavljanja posla, a da će za organizacijsku psihologiju biti podjednako važne i jedne i druge osobine.

Rezultati su pokazali da za većinu izabranih osobina zaista postoje razlike u poželjnosti za različita područja, čime je naša hipoteza uglavnom potvrđena. Jedina osobina za koju razlike nisu pronađene je odgovornost, koja je za svako područje procijenjena vrlo visoko poželjnom. Za većinu osobina postoji određeno grupiranje područja u skladu s pretpostavkama, odnosno manje razlika u poželjnosti osobina između kliničke i školske psihologije koje se ne razlikuju u empatiji, organiziranosti, ugodnosti, otvorenosti, smirenosti, upornosti, introvertiranosti i strpljivosti, dok se u svim tim osobinama razlikuju od ostalih područja. U osobinama u kojima se razlikuju, kao što su ambicioznost, sistematičnost i brižnost, i dalje se ne nalaze na različitim stranama poželjnosti, već su te osobine za ta dva područja više ili manje poželjne nego za ostala dva područja. Kao što je vidljivo u tablici 3, kod kliničke i školske psihologije je poredak osobina po važnosti sličniji nego za ostala dva područja, pri čemu se uglavnom poželjnijima procjenjuju osobine orijentirane na ljude nego osobine orijentirane na način

obavljanja posla. Za područje istraživanja poželjnost osobina je također uglavnom u skladu s pretpostavkama, odnosno poželjnost osobina za to područje se najčešće razlikuje od područja kliničke i školske psihologije na način da su najpoželjnije osobine za kliničku i/ili školsku psihologiju najmanje poželjne za područje istraživanja i obrnuto, dok se nešto rjeđe razlikuje od područja organizacijske psihologije kojem je sličnije u poželjnosti većine osobina nego kliničkoj i školskoj psihologiji, na primjer: ugodnost, otvorenost, toplina, smirenost i brižnost su poželjnije za kliničku i školsku nego za organizacijsku psihologiju, a najmanje su poželjne za područje istraživanja. Iz toga se također vidi da je područje organizacijske psihologije najčešće u sredini po poželjnosti različitih osobina, odnosno između dviju krajnosti. Tako su za organizacijsku psihologiju empatija, ugodnost, otvorenost, toplina, smirenost i brižnost poželjnije nego za područje istraživanja, no manje poželjne nego za kliničku i školsku psihologiju, a ambicioznost, sistematičnost i analitičnost su manje poželjne nego za istraživanje te poželjnije nego za kliničku i školsku psihologiju. U nekoliko osobina organizacijska psihologija se ne razlikuje od kliničke i školske psihologije, no razlikuje se od istraživanja, a to su upornost, introvertiranost i predanost poslu, koje su za prva tri područja manje poželjne nego za istraživanje. S druge strane, poželjnost organiziranosti ne razlikuje se između organizacijske psihologije i istraživanja, no razlikuje se od kliničke i školske psihologije na način da je poželjnija kod organizacijske psihologije i istraživanja nego kod kliničke i školske psihologije.

Za nekoliko osobina vidi se odstupanje od ovog općeg smjera rezultata. Strpljivost se, iako najpoželjnija za kliničku i školsku psihologiju, smatra poželjnijom za područje istraživanja nego za organizacijsku psihologiju. To bi se moglo objasniti time što se osobina strpljivosti može promatrati iz više perspektiva: kao sposobnost smirenog podnošenja nečeg teškog ili neugodnog, mirnog čekanja ili kao ustrajno i postojano postupanje u odnosu na druge ljude, na primjer osoba se može opisati kao strpljiva s djecom (Hrvatski jezični portal, 2018). Prema tome, moguće je da su studenti imali na umu različite aspekte strpljivosti pri procjenjivanju važnosti ove osobine za različita područja, odnosno da je za istraživanje strpljivost gledana kao sposobnost mirnog čekanja u odnosu na dugotrajnost procesa istraživanja, a za kliničku i školsku psihologiju kao ustrajno i postojano postupanje prema drugima.

Kreativnost je procijenjena najpoželjnijom kod školskih psihologa i istraživača, nešto manje poželjnom kod organizacijskih psihologa, a najmanje poželjnom kod kliničara. Takav rezultat i nije neočekivan s obzirom na to da se studenti tijekom fakulteta često susreću sa zadatkom osmišljavanja istraživanja te iz vlastitog iskustva imaju doživljaj potrebe za kreativnošću kod istraživača. Nadalje, Hoff i Buchholz (1996) naglašavaju važnost kreativnosti za školske psihologe. S druge strane, u kliničkoj psihologiji već se duže vrijeme potiče korištenje empirijski dokazano učinkovite psihoterapije te se veliki naglasak stavlja na teorijski razvoj, empirijsku evaluaciju i širenje kroz objavljivanje u recenziranim časopisima, dok se različite prakse vezane uz komplementarnu i alternativnu medicinu ne preporučaju budući da nedostaje dokaza o njihovoj učinkovitosti (Hughes, 2008). Moguće je da studenti psihologije smatraju da je, s obzirom na rigorozna pravila o korištenju empirijski dokazanih postupaka, kreativnost u vidu neinhibirane spontanosti i ekspresivnosti manje poželjna kod kliničkih psihologa nego onih u drugim područjima.

Na kraju, predanost poslu je najpoželjnija kod istraživača, a manje je poželjna kod ostalih vrsta psihologa, no njezina poželjnost se ne razlikuje između područja organizacijske psihologije i ostalih područja. Kao što možemo vidjeti, slično kao za odgovornost, za svako područje je predanost poslu procijenjena vrlo visoko poželjnom te je razlika u poželjnosti ove osobine za različita područja mala. Činjenica da se pokazala najpoželjnijom kod psihologa istraživača možda ima veze s procijenjenom poželjnošću strpljivosti, odnosno moguće je da studenti smatraju da psiholog istraživač treba biti izrazito predan svom poslu zbog dugotrajnosti procesa istraživanja i činjenice da istraživači često moraju dugo čekati da bi vidjeli rezultate svog rada, pa bi bez visoke predanosti postojala veća mogućnost da odustanu od onoga što rade.

Drugi istraživački problem odnosio se na ispitivanje povezanosti između procijenjene poželjnosti osobina u željenom području rada i samoprocjene izraženosti te osobine kod samih sudionika. te smo pretpostavili da će povezanost biti statistički značajna i pozitivna za sve osobine. Prema Hollandovom modelu za postizanje uspješne prilagodbe poslu potrebno je pronaći okruženje koje odgovara našim osobinama ličnosti, sposobnostima, vrijednostima i drugim karakteristikama (Dawis i Lofquist, 1984), stoga smo pretpostavili da će procjene vlastitih osobina studenata biti u skladu s procjenama poželjnosti osobina u njihovom željenom području rada.

Iz rezultata možemo zaključiti da je hipoteza potvrđena u dva područja, školskoj i organizacijskoj psihologiji, a tek je djelomično potvrđena za kliničku psihologiju i istraživanje. Kod školske i organizacijske psihologije izraženost samo dvije osobine nije u korelaciji sa slikom tipičnog psihologa u tom području. Kod školske psihologije to su ambicioznost i introvertiranost, a kod organizacijske psihologije empatija i strpljivost. Za oba područja te su osobine procijenjene među najmanje poželjnima, za školsku psihologiju ambicioznost i introvertiranost se nalaze na 19. i 20. mjestu po poželjnosti, a za organizacijsku psihologiju strpljivost je na 14. mjestu, a empatija na 18. mjestu. Moguće je da izraženost tih osobina kod studenata nije povezana s njihovom slikom tipičnog psihologa tog područja zato što ne smatraju te osobine centralnima za željenu radnu ulogu te im zbog toga nije ni važno je li određena osobina kod njih izražena u jednakoj mjeri u kojoj smatraju da je izražena kod tipičnog psihologa tog područja.

Kod kliničke psihologije i istraživanja za izraženost oko polovice osobina pokazalo se da je povezana s percepcijom poželjnosti osobina kod tipičnog psihologa. Za područje istraživanja to je polovica osobina procijenjena najpoželjnijom te tri najmanje poželjne osobine. S obzirom na to moglo bi se pretpostaviti da povezanost postoji kod najistaknutijih osobina, bilo da su procijenjene poželjnima ili nepoželjnima. Međutim, za područje kliničke psihologije to nije tako, odnosno samo je nekoliko osobina za koje postoji korelacija procijenjeno među najpoželjnijima ili najmanje poželjnima. Isto tako, povezane osobine su podjednako orijentirane na ljude i na način obavljanja posla pa je teško vidjeti bilo kakav uzorak koji bi naznačio zašto za polovicu osobina postoji povezanost, a za polovicu ne.

Jedno moguće objašnjenje ovakvih rezultata jest da su studenti procjenjujući poželjnost osobina kod tipičnog psihologa određenog područja imali na umu ono što smatraju generalnim koncenzusom, odnosno kolektivnim stereotipom, a ne osobnu sliku poželjnosti različitih osobina za svako područje. Tako je moguće da se kod studenata koji žele raditi u području kliničke psihologije i istraživanja stereotip o tipičnom psihologu ne poklapa s njihovom slikom o tome kakav bi psiholog tog područja trebao biti, pa ni sebe ne procjenjuju tako. Drugo moguće objašnjenje je da studenti smatraju da je za uspješno obavljanje posla važnija neka druga varijabla, a ne to jesu li kod njih izražene osobine koje su procijenili poželjnima za željeno područje, a nisu one koje su procijenili nepoželjnima. S obzirom na to da je ovo istraživanje ograničeno na stereotipne osobine

različitih područja, u budućim istraživanjima bilo bi dobro provjeriti koje još varijable studenti smatraju važnima za uspješnu prilagodbu poslu.

Metodološka ograničenja

Jedno od metodoloških ograničenja ovog istraživanja je činjenica da su podaci prikupljeni on-line ispitivanjem. Iako ta metoda prikupljanja podataka sa sobom nosi brojne prednosti poput ekonomičnosti, brzog i lakog pristupa te olakšane pripreme za obradu podataka, kao i činjenice da je na taj način bilo moguće lako doći do sudionika vrlo širokog područja, odnosno cijele Hrvatske, ona ima i neke nedostatke. S obzirom na to da putem on-line načina ispitivanja ne možemo kontrolirati tko i na koji način ispunjava upitnik, uzorak sudionika je nužno prigodan, a ne reprezentativan te dolazi do samo-selekcije sudionika. Tako je moguće da su u istraživanju sudjelovali samo oni sudionici koji su bili posebno motivirani za temu istraživanja i da bi rezultati bili drukčiji da su sudjelovali i oni studenti koji u ovom slučaju nisu sudjelovali. Skoro jedna trećina sudionika su bili studenti druge godine diplomskog studija psihologije i apsolvirani te je također moguće da bi stereotipi bili drukčiji da je sudjelovalo više studenata ranijih godina na fakultetu koji možda još nisu imali prilike dobiti mnogo informacija o različitim područjima psihologije te su više podložni stereotipiranju zbog nedostatka informacija. Moguće je da su u istraživanju sudjelovale i osobe kojima ono nije bilo namijenjeno, odnosno osobe koje nisu studenti psihologije, no na to smo nastojali djelovati ciljanim dijeljenjem informacija i poveznice na istraživanje odsjecima i studentskim grupama psihologije, a ne javnim dijeljenjem.

Sljedeće ograničenje ovog istraživanja jest to da smo u prvom dijelu za navođenje stereotipnih osobina psihologa u različitim područjima kao sudionike uzeli samo studente druge godine diplomskog studija i apsolvirane Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Moguće je da ti studenti imaju specifične stereotipe nastale tijekom obrazovanja na upravo tom fakultetu, te da zbog toga u prvom dijelu istraživanja nisu ni spomenute neke osobine koje bi studenti drugih fakulteta smatrali tipičnim za različite psihologe, a koje zbog toga nisu ni uvrštene u drugi dio istraživanja. Zato bi u budućim istraživanjima bilo dobro provesti sveobuhvatnije ispitivanje sadržaja stereotipa studenata u cijeloj Hrvatskoj te možda i proučiti postoje li razlike u stereotipima studenata različitih fakulteta, te ako postoje, što na njih utječe.

Ograničenje inherentno metodi mjerenja stereotipa putem slobodnog izbora osobina odnosi se na slabi konsenzus među pojedincima o stereotipnim osobinama. Naime, u prvom dijelu istraživanja za svako područje navedeno je oko 50 različitih osobina, a samo su četiri osobine (empatičan, ambiciozan, organiziran, strpljiv) ukupno spomenute više od 10 puta. Te, ali i ostale osobine koje su više puta navedene su uglavnom spomenute za više od jednog područja rada psihologa, što ukazuje na smanjenu profiliranost različitih područja. Budući da smo se u ovom istraživanju ograničili na ukupno češće navedene osobine, u budućim istraživanjima bi se moglo proučiti i koje su to osobine koje najviše profiliraju različita područja, odnosno koje naglašavaju razlike među njima.

Implikacije

Osim već spomenutih preporuka za buduća istraživanja koja se odnose na uzimanje u obzir ograničenja te proširivanje područja istraživanja, postoje i druge implikacije ovog istraživanja.

Rezultati ovog istraživanja mogu na dva načina biti korisni u obrazovanju psihologa. Prvo, s obzirom na to da je vidljiv određeni smjer stereotipa o različitim psiholozima, na samom fakultetu bi se moglo poticati bolje upoznavanje studenata s osobinama psihologa u različitim područjima da bi imali točniju i jasniju predodžbu o njima. Na taj način bi se studentima mogao olakšati izbor područja u kojem će raditi, odnosno smanjiti nesigurnost studenata u svoj izbor i podudaranje tog izbora s vlastitim osobinama.

S druge strane, studenti mogu propitati vlastite stereotipe i razloge za njih te si postaviti pitanje jesu li njihovi stereotipi o različitim psiholozima utjecali na njihove profesionalne interese. Također se mogu detaljnije informirati o stvarnim zahtjevima rada u različitim područjima da bi smanjili svoje stereotipe, lakše donijeli odluku o području u kojem žele raditi s obzirom na vlastite osobine i u budućnosti bili zadovoljni svojim izborom područja rada.

Zaključak

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da studenti psihologije uglavnom imaju različite stereotipe za četiri proučavana područja rada psihologa: kliničku, školsku, organizacijsku psihologiju i istraživanje te da za neka područja postoji povezanost između procjene poželjnosti osobina psihologa u tom području i vlastitih osobina.

Za područja kliničke i školske psihologije pokazalo se da studenti psihologije najpoželjnijima smatraju različite osobine orijentirane na ljude, kao što su empatija, ugodnost, otvorenost, toplina i smirenost, dok su među najmanje poželjnima za oba područja procijenjene osobine orijentirane na način obavljanja posla poput ambicioznosti, sistematičnosti i analitičnosti. Za područje istraživanja najčešće se pokazalo upravo suprotno, odnosno procijenjeno je da su najpoželjnije osobine za to područje one orijentirane na način obavljanja posla, a najmanje poželjne osobine orijentirane na ljude. Područje organizacijske psihologije se u procjenama poželjnosti različitih osobina uglavnom nalazi između ovih područja, iako se manje razlikuje od istraživanja nego od kliničke i školske psihologije.

Povezanost između procijenjene poželjnosti osobina u željenom području rada i osobnog posjedovanja tih osobina pronađena je kod područja školske i organizacijske psihologije u kojima je izraženost većine osobina u korelaciji s njihovom procijenjenom poželjnošću za željeno područje rada. Takvi rezultati djelomično su pronađeni za kliničku psihologiju i istraživanje, no kod tih područja samo je za polovicu osobina utvrđena povezanost.

Dobiveni rezultati mogu biti korisni za usmjeravanje obrazovanja budućih psihologa, a samim studentima psihologije mogu pružiti koristan uvid u njihove vlastite stereotipe te potencijalnu važnost tih stereotipa u odabiru područja rada kojim se žele baviti.

Literatura

- American Psychological Association Center for Workforce Studies. (2013). *Current major field of APA members by membership status*. <http://www.apa.org/workforce/publications/13-member/table-3.pdf>
- Brewer, M. B., i Campbell, D. T. (1976). *Ethnocentrism and intergroup attitudes: East African evidence*. New York: Sage.
- Brigham, J. C. (1971). Ethnic Stereotypes. *Psychological Bulletin*, 76, 15-38.
- Brown, D., i Lent, R. W. (2008). *Handbook of counseling psychology* (4th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- Bueno, J., Lemos, C., i Tomé, F. (2004). Interesses profissionais de um grupo de estudantes de psicologia e suas relações com inteligência e personalidade. *Psicologia Em Estudo*, 9(2), 271-278.
- Chronicle Career Library - Brief Information. (2018). <http://www.chroniclecareerlibrary.com/CGP/CGP/Occs/P/6764.html>
- Coan, R. (1979). *Psychologists: Personal and Theoretical Pathways*. New York: Irvington.
- Coelho, V. (2012). Retrato de uma profissão: Quem somos, quantos somos. *Revista Oficial da Ordem dos Psicólogos Portugueses*, 3, 20-23.
- Conway, J. (1992). A world of differences among psychologists. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 33(1), 1-24.
- Crocker, J., i Major, B. (1989). Social stigma and self-esteem: The self-protective properties of stigma. *Psychological Review*, 96, 608-630.
- Dawis, R. V., i Lofquist, L. (1984). *A psychological theory of work adjustment: An individual differences model and its applications*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Eagly, A.H., i Steffen, V.J. (1984). Gender stereotypes stem from distribution of women and men into social roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 735-754.
- Ferreira, A., Rodrigues, R., i da Costa Ferreira, P. (2015). Career interests of students in psychology specialties degrees: psychometric evidence and correlations with the RIASEC dimensions. *International Journal For Educational And Vocational Guidance*, 16(1), 91-111.

- Ford, T. E., i Stangor, C. (1992). The role of diagnosticity in stereotype formation: Perceiving group means and variances. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 356-367.
- Frank, G. (1984). The Boulder Model: History, rationale, and critique. *Professional Psychology: Research And Practice*, 15(3), 417-435.
- Furlan, I., i Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Gardner, R. C., Kirby, D. M., Gorospe, F. H., i Villamin, A. C. (1972). Ethnic stereotypes: An alternative assessment technique, the stereotype differential. *Journal of Social Psychology*, 87, 259-267.
- Gatchel, R. J., & Oordt, M. (2003). *Clinical health psychology and primary care*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Hamilton, D. L., i Troler, T. K. (1986). Stereotypes and stereotyping: An overview of the cognitive approach. U: J. F. Dovidio i S. L. Gaertner (Ur.), *Prejudice, discrimination and racism* (str. 127-163). Orlando, FL: Academic Press.
- Hartnett, J., Simonetta, L., i Mahoney, J. (1989). Perceptions of Nonclinical Psychologists Toward Clinical Psychology and Clinical Psychologists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 20(3), 187-189.
- Higgins, E. T., i King, G. (1981). Accessibility of social constructs: Information-processing consequences of individual and contextual variability. U N. Cantor i J. F. Kihlstrom (Ur.), *Personality, cognition, and social interaction*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hoff, S., i Buchholz, E. S. (1996). School psychologist know thyself: creativity and alonetime for adaptive professional coping. *Psychology in the Schools*, 33(4), 309-317.
- Holland, J. L. (1985). *Vocational Preference Inventory manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Holland, J. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments*. Odessa, Fla.: Psychological Assessment Resources.
- Hrvatski jezični portal (2018). http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d1pnURg%3D
- Hughes, B. M. (2008). How should clinical psychologists approach complementary and alternative medicine? Empirical, epistemological, and ethical considerations. *Clinical Psychology Review*, 28, 657-675.
- Judd, C. M., Ryan, C. S., i Park, B. (1991). Accuracy in the judgment of in-group and out-group variability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 366-379.

- Kimble, G. (1984). Psychology's two cultures. *American Psychologist*, 39(8), 833-839.
- Korn, J. H., i Lewandowski, M. E. (1981). The clinical bias in the career plans of undergraduates and its impact on students and the profession. *Teaching of Psychology*, 8, 149-152.
- Leong, F. T. L., i Zachar, P. (1991). Development and validation of the scientist-practitioner inventory for psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 38, 331-341.
- Leong, F. T., Zachar, P., Conant, L., & Tolliver, D. (2007). Career specialty preferences among psychology majors: Cognitive processing styles associated with scientist and practitioner interests. *The Career Development Quarterly*, 55, 328-338.
- Lilienfeld, S. O. (2012). Public Skepticism of Psychology: Why Many People Perceive the Study of Human Behavior as Unscientific. *American Psychologist*, 67 (2), 111-129.
- Magalhães, M., Stralio, M., Keller, M., & Gomes, W. (2001). Eu quero ajudar as pessoas: a escolha vocacional da psicologia. *Psicologia: Ciência E Profissão*, 21(2), 10-27.
- McCauley, C., i Stitt, C.L. (1978). An individual and quantitative measure of stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 929-940.
- McCauley, C., Stitt, C.L., i Segal, M. (1980). Stereotyping: From prejudice to prediction. *Psychological Bulletin*, 87, 195-208.
- Noronha, A., & Ambiel, R. (2008). Estudo correlacional entre Escala de Aconselhamento Profissional (EAP) e Self-Directed Search (SDS). *Interação Em Psicologia*, 12(1), 287-291.
- Petz, B. (1997). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Pickering, E., i Kornhauser, A. (1957). Opinions about industrial psychology by different groups of psychologists. *American Psychologist*, 12(4), 204-211.
- Rosch, E. (1978). Principles of categorization. U: E. Rosch i B. B. Lloyd (Ur.), *Cognition and categorization* (str. 27-48). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Rosen, D., Holmberg, K., i Holland, J. L. (1994). *The educational opportunities finder*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Rosenthal, G. T., McKnight, R. R., i Price, A. W. (2001). Who, what, how, and where the typical psychologist is . . . the Profession of Psychology Scale. *Journal of Instructional Psychology*, 28, 220-224.

- Rottinghaus, P. J., Gaffey, A. R., Borgen, F. H., i Ralston, C. A. (2006). Diverse pathways of psychology majors: Vocational interests, self-efficacy, and intentions. *The Career Development Quarterly*, 55, 85–93.
- Small, J., & Gault, U. (1975). Perceptions of psychologists by the general public and three professional groups*. *Australian Psychologist*, 10(1), 21-31.
- Stangor, C., i Lange, J. E. (1994). Mental representations of social groups: advances in understanding stereotypes and stereotyping. *Advances in Experimental Social Psychology*, 26, 357-416.
- Stangor, C., i Schaller, M. (1996). Stereotypes as Individual and Collective Representations. U: M. Hewstone, N. Macrae i C. Stangor (Ur.), *Stereotypes and stereotyping* (str. 3-37). New York: The Guilford Press.
- Stangor, C., Sullivan, L.A., i Ford, T.E. (1992). Affective and cognitive determinants of prejudice. *Social Cognition*, 9, 359-380.
- Tajfel, H. (1981). Social stereotypes and social groups. U J. C. Turner i H. Giles (Ur.), *Intergroup behavior* (str. 144-167). Chicago: University of Chicago Press.
- Tajfel, H. (1959). Quantitative judgement in social perception. *British Journal of Psychology*, 50(1), 16-29.
- Turner, J. C. (1975). Social comparison and social identity; Some prospects for intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, 5, 5-34.
- Webb, A. R., i Speer, J. R. (1986). Prototype of a Profession: Psychology's Public Image. *Professional Psychology: Research and Practice*, 17 (1), 5-9.
- Wicherts, J. M., i Vorst, H. C. (2010). The relation between specialty choice of psychology students and their interests, personality, and cognitive abilities. *Learning and Individual Differences*, 20, 494–500.
- Youniss, R. Lorr, M., i Stefic, E. (1985). Motivational patterns among three groups of psychologists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 16, 581-585.
- Zachar, P., i Leong, F. (1992). A Problem of Personality: Scientist and Practitioner Differences in Psychology. *Journal Of Personality*, 60(3), 665-667.

Prilog – Frekvencije osobina navedenih više puta u prvom dijelu istraživanja

Tablica 5

Frekvencije osobina navedenih više puta za različite „vrste“ psihologa u prvom dijelu istraživanja.

Osobina	Područje psihologije				Σ
	Klinička	Školska	Organizacijska	Istraživanje	
Altruizam	1	-	-	1	2
Ambicioznost	1*	3*	6	4	14
Analitičnost	3	-	1	3	7
Asertivnost	-	-	4	-	4
Brižnost	1	4	1	-	6
Dobronamjernost	1	1	-	-	2
Elokventnost	1	-	-	-	1
Empatija (pun razumijevanja)	16	8	2+1*	2	29
Etičnost	1	1	-	1	3
Fleksibilnost	1	1	-	-	2
Inovativnost	-	-	-	2	2
Inteligencija	-	-	1	5	6
Introverzija	1	-	-	3	4
Kompetitivnost	-	1*	1	-	2
Komunikativnost	1	-	4	-	5
Kreativnost	-	3	3	1	7
Kritičan	1	-	-	1	2
Marljivost	-	-	-	2	2
Objektivnost	1	-	1	2	4
Odgovornost	-	2	1	2	5
Odlučnost	1	-	1	-	2
Organiziranost	1	2	7	3	13
Otvorenost	4	2	1	-	7
Pedantnost	-	-	1	1	2
Pouzdanost	1	1	-	1	3
Preciznost	-	-	-	2	2
Predanost (poslu)	1	-	-	3	4
Prilagodljivost	-	1	1	-	2
Profesionalnost	1	-	1	-	2
Pronicljivost	1	-	2	-	3
Proračunatost	-	-	2	-	2
Racionalnost	-	-	1	1	2
Samopouzdanje	-	-	2	-	2
Savjesnost	-	2	3	2	7
Sistematičnost	-	-	1	3	4
Smirenost	3	-	-	1	4
Snalažljivost	-	-	2	1	3
Spremnost na pomoć	-	3	-	-	3
Staloženost	1	2	-	-	3
Strpljivost	6	3	-	2	11
Suradljivost	1	-	-	1	2

Susretljivost	-	2	1	-	3
Temeljnost	-	-	-	2	2
Tolerantnost	1	1	1	-	3
Toplina	5	1	-	-	6
Ugodnost	3	4	1	1	9
Upornost (ustrajnost)	-	2	1	2	5
Ljubav prema radu s djecom	-	2	-	-	2
Znatizelja	-	-	-	5	5

Legenda: *=suprotnost navedene osobine, npr. neambicioznost